

Muryc, Jiří

Mezijazyková interference ve zvukovém plánu češtiny a polštiny

Opera Slavica. 2009, vol. 19, iss. 4, pp. 1-9

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117110>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MEZIJAZYKOVÁ INTERFERENCE VE ZVUKOVÉM PLÁNU ČEŠTINY A POLŠTINY¹

Jiří Muryc (Ostrava)

Abstrakt:

Předkládaný příspěvek prezentuje vybrané aspekty mezijazykové interference z polštiny (a/nebo nářečního kódu) do češtiny v národnostně a jazykově smíšeném prostředí české části Těšínského Slezska. Zvláštní pozornost je v příspěvku věnována interferenci (jazykovému transferu) v situacích osvojování jazyka, příp. přenosu jazykových prostředků z již osvojeného jazyka (L1) do jazyka druhého (L2) a naopak. Mezijazyková interference se dotýká všech jazykových rovin. Autor se soustředí především na transfery ve zvukovém plánu, hodnotí a interpretuje (také prostřednictvím konfrontační analýzy zmíněných jazykových kódů) typická pochybení v mluveném projevu dvojjazyčných (diglosních) studentů gymnázia v Českém Těšíně. Mezi nejfrekventovanější nedostatky v projevu polských studentů mj. patří odlišná výslovnost *l* a *t*; *i* a *y*; *ć*, *ś*, *ź*.

Klíčová slova: interference, jazykový kontakt, fonetika, čeština, polština

Abstract:

Cross-Language Phonetic Interference: Polish to Czech

The paper presents basic examples of interference from Polish language (and/or local dialect) into Czech language in the Český Těšín region – a nationally and linguistically mixed part of the Czech-Polish borderland. Particular attention is paid to interference (language transfer) which refers to a situation where people who learn a new language or use two (or more) languages transfer their language skills from already mastered language (L1) to the new language (L2) and vice versa. Interference occurs in all language levels. The author focuses on phonetic cross-language interference (Polish to Czech), classifies and comments (with regard to Czech and Polish language comparative analysis) on typical language mistakes caused by interference in spoken language by bilingual secondary school students from Český Těšín. Examples of the most frequent phonetic mistakes made by Polish students are: word accent; different pronunciation of *l* and *t*; *i* and *y*; *ć*, *ś*, *ź*, and other.

Key words: interference, language contact, phonetic, Czech, Polish

---

¹ Předkládaný příspěvek vychází z disertační práce *Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku*, kterou autor obhájil 17. 4. 2008 na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě.

Je naprosto přirozené, že je-li produktorem textu uživatel dvou a více jazykových útvarů nebo jazyků, dochází v jeho projevech většinou k jazykové interferenci. V širším slova smyslu můžeme za interferenci považovat negativní jazykový transfer (přenos) prvku jednoho jazyka do druhého, který se z pohledu jazykové správnosti jeví jako chyba (Lotko, 1998), ale jehož příčinou není (pouze) slabá nedostatečná jazyková kompetence (neznalost jazykových prostředků nebo pravidel), ale spíše současná znalost dvou jazyků. V předkládaném příspěvku si tedy budeme všimát interferenčních pochybení v češtině (zpravidla vlivem polštiny, případně lokálního dialektu – těšínského nářečí), k nimž mnohdy dochází u dvojjazyčných (diglosních)² mluvčích v české části Těšínského Slezska. Doufáme, že na základě lingvistické komparativní analýzy se nám alespoň rámcově podaří prezentovat reálnou jazykovou situaci v konkrétním jazykovém prostředí. Již dřívější rozbor jazykového materiálu z česko-polského pomezí potvrdily premisu, že přenos (transference) prvků, pravidel a systémových jevů z jednoho jazyka bilingvního jedince do druhého může probíhat nejen v lexiku a sémantice, morfologii a syntaxi, ale také v pravopise. Kromě psané formy jazyka je však interferencí zasazena rovněž spontánní ústní komunikace.

K hláskové interferenci v rámci zvukového plánu jazyka dochází v případech, kdy bilingvní osoba vnímá a reprodukuje hlásky jistého jazyka (přesněji druhého jazyka, L2) skrze svůj primární jazykový kód (tedy prostřednictvím prvního jazyka, L1). V tomto smyslu máme s interferencí do činění tehdy, ztotožňuje-li dvojjazyčný mluvčí foném druhého jazyka s fonémem primárního jazykového kódu a reprodukuje-li ho v souladu s výslovnostní normou (územ) primárního jazyka (Lehisteová, 2004, 83). Například, podle Heinzové (1999, 293) odkazující na Haugena, spočívá interference v překrývání se dvou jazyků, kdy dvojjazyčný jedinec během procesu reprodukce prvků sekundárního jazyka (L2), případně během jejich transferu do jazyka primárního (L1) „vnímá a reprodukuje fonologický systém sekundárního jazyka způsobem, který je strukturálně podmíněn jeho primárním fonologickým systémem. Výsledkem je fonologická interference.“

Jedním z nejzřetelnějších druhů fonetické (fonotaktické) interference je hlásková substituce. Dochází k ní v situacích, kdy se v obou jazycích stejně definované fonémy vyznačují odlišnou fonetickou realizací, a ta se pak z jazyka L1 přenáší do jazyka L2. O této fonotaktické interferenci se často hovoří jako o cizím

---

² Diglosii v této souvislosti chápeme jako poměrně stabilní jazykové prostředí, v němž vedle sebe (ko-)existují dvě více či méně odlišné jazykové variety téhož národního jazyka – standardní a nestandardní (hledisko hierarchie), s rozdílnou funkcí situačního užití (hledisko asymetrie), srov. např. Ferguson 2004, 109.

„přízvuku“. Také v případě jazykového kontaktu češtiny a polštiny³ najdeme určitou paralelu. Např. s realizací slovního přízvuku mají bilingvní osoby v těchto jazycích mnohdy značné potíže (zvláště v průběhu osvojování si jednoho či druhého jazyka). Pro polský jazyk je totiž příznačný přízvuk paroxytonický, tj. na druhé slabice od konce slova (penultimě)⁴, naproti tomu čeština se vyznačuje přízvukem iniciálovým, tedy na první slabice slova nebo slovního spojení. V některých dalších případech nemá jazyk L1 foném jazyka L2, nebo má jazyk L1 jeden foném, zatímco jazyk L2 disponuje fonémy dvěma a oba se do určité míry podobají fonému v jazyku L1. V rámci těchto hláskových substitucí se pak uživatelé jazyka nejčastěji snaží zvolit hlásku, jíž vnímají jako „nejbližší“ ekvivalent a kterou se snaží napodobit (Lehisteová, 2004, 83; Pösingerová, 2001, 51).⁵

Ostatní typy hláskové interference se z větší části sestávají z fonologických interpretací, z nichž k nejdůležitějším patří nedostatečná diferenciace hlásek. Ta se může vyskytovat tehdy, když jazyk L1 má jednu hlásku, zatímco jazyk L2 rozlišuje hlásky dvě. Na pozadí polsko-české mezijazykové interference může jít například o nerozlišování znělých konsonantů /h/ a /ch/ v iniciálové pozici, srov. [hátká] – [chátka]. Jiný druh hláskové interference představuje tzv. reinterpretace distinktivních příznaků. Vyskytuje se v případech, kdy bilingvní mluvčí rozlišuje fonémy sekundárního systému na základě distinktivních příznaků ve svém primárním jazykovém systému, jež jsou ovšem v sekundárním systému pouze doprovodné nebo redundantní. Potíže může například u dvojjazyčných osob (zvláště u Poláků v relaci polština – čeština) působit rozlišování kvantity samohlásek (Lehisteová, 2004, 83-88).

Při sledování produkce hlásek v češtině v dvojjazyčné oblasti českého Těšínska vycházíme jednak ze základního srovnání některých obecných rozdílů mezi polštinou a češtinou, jednak ze specifických podmínek, tj. z vlivu zdejšího těšínského nářečí a běžně mluveného českého jazyka. Z typologického hlediska se oba zmiňované národní jazyky vyznačují jistými odlišnostmi jak ve vokalickém a konsonantickém systému, tak v prozodii. Určité potíže činí mluvčím v česko-polském pohraničí také zmíněná existence některých hlásek (vokálů i konsonantů), kterými čeština nedisponuje (totéž tvrzení platí také pro polštinu), částečně také

³ V této části uvádíme jen vybrané příklady obecnějšího rázu; nejde tedy o vyčerpávající prezentaci česko-polských rozdílů.

⁴ V jistých případech se v polštině vyskytují odchylky od tohoto pravidla, tzn. že slovní přízvuk může být na třetí, resp. čtvrté slabice od konce. Platí to pro některá slova cizího původu (např. *fizyka*, *gimnastyka*, *uniwersytet*), některé číslovky (např. *czteryista*, *siedemset*), tvary sloves v 1. a 2. os. plurálu minulého času (např. *zrobiliśmy*, *zrobiliście*; *zrobilibyśmy*, *zrobilibyście*), podrobněji viz např. Lubaś – Urbańczyk, 1990, 14-15.

⁵ Srov. například českou (slovanskou) výslovnost anglického neznělého fonému /θ/ a znělého /ð/ apod. V relaci čeština – polština půjde např. o záměnu polského *ć* za české *t* aj.

distribuce fonémů ve slabikách a četnost jejich výskytu. Z typických rysů zvukového plánu, jež se v českém mluveném projevu dvojjazyčných (diglosních) osob projevují právě vlivem polštiny nebo nářečí v podobě negativní mezijazykové interference, uveďme alespoň několik: interference v realizaci slovního přízvuku a kvantity (nepřítomnost dlouhých samohlásek), rozlišování kvality samohlásek *i* a *y*, záměna českých souhlásek *š*, *č*, *ž*, *dž* za polské, nerespektování diftongu *ou*, jednoslabičná výslovnost skupin *ia/ie*, *iu*, *io* (*mesijáš*, *historije*, *dijeta*, *evangelijum*, *rádijo*), měkká výslovnost skupin *d'i*, *t'i*, *ni* v cizích slovech, přítomnost geminát dokonce tam, kde nejsou součástí ani českého pravopisu (*vanna*, *terro-rysta*),⁶ příliš splývavá výslovnost na mezislovním předělu (znělostní asimilace před jedinečně znělými), progresivní asimilace ve spojení neznělého konsonantu se souhláskou *v* (např. *sfuj*, *šfagr*, *cfičit*, *tfrdý*), výslovnost slabikotvorného *r* a *l*, rozlišování výslovnosti dvojího *l*, tedy obouretného *l* a dásňového *l* apod. V tomto kontextu je ovšem třeba zdůraznit, že dvojjazyční mluvčí české části Těšínska se mnohým potížím dokáží vyhnout zásluhou zvládnutí zdejšího nářečního kódu, který má na jejich mluvený projev nesporný vliv. Dokonce lze v některých případech jazykových kontaktů hovořit o pozitivní transferenci.

Naopak v polskojazyčných textech se na Těšínsku projevuje výrazná odlišnost v artikulaci samohlásek *ó* a *u*, která v jiných oblastech Polska splývá do *u*, např. [musk], [narut] (v češtině *mozek*, *národ*). Totéž se vztahuje na výslovnost *h* a *ch* nebo frikativního *ř* (v polské grafice jako *rz*), které Poláci ve znělé pozici běžně (a ortoepicky) vyslovují jako *ž* (srov. [moře], [řeka], v češtině psáno jako *moře*, *řeka*, v polštině jako *morze*, *rzeka*, oproti výslovnosti [može], [žeka]). V některých případech není na začátku slova přítomna protetická hláska *j* před *i* nebo *e* (např. *eszczę*, místo *jeszczę*; jde o vliv nářečí), setkáváme se s výslovností *grać* [na kytarě] místo [na gitaže], nářeční artikulační zvyklosti mohou navíc mluvcí svádět k oblastní zúžené výslovnosti *e > y* nebo *a > o*, tedy [džiň], [žimňok], [ptok] místo [džeň], [žiemňiak], [ptak] apod. (Bogoczová, 2002, 94; viz také např. Lotko, 1981, 19-23; Labocha, 1997; Żydek-Bednarczuk, 1992, 117-127; Jandová, 2006, 13).

Pokusme se nyní podrobněji charakterizovat vybrané jevy tak, jak jsme jejich realizaci zaznamenali u dvojjazyčných (diglosních) informátorů v české části Těšínska. Za východisko rozboru nám posloužily audionahrávky pořízené v rozho-

---

⁶ Polské (příp. nářeční) gemináty a jejich nesplývavou realizaci v českém jazyce (tj. vyslovování obou konsonantů, příp. jejich vyslovování jako jedné prodloužené hlásky) lze označit také jako interferenci graficko-fonetickou. Polská výslovnostní norma odpovídá v tomto ohledu pravopisné.

vorech se studenty 1.-4. ročníku Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně.⁷

Ačkoli lze u dvojjazyčných mluvčích předpokládat přesun slovního přízvuku z první slabiky na předposlední, zaznamenané příklady to jednoznačně nepotvrzují. Domníváme se, že to plyne ze zvýšené koncentrace jednotlivých informátorů na správnost mluveného projevu, ze snahy vyjadřovat se spisovně v interakci s explorátorem. Přízvučná slabika je navíc o něco delší než ostatní krátké slabiky a její tón je poněkud vyšší. Chybou pozici přízvuku chápeme na jedné straně jako negativní jazykový transfer prozodické („signalizační“) povahy a jsme si vědomi potíží spojených s jeho překonáváním, na straně druhé však lze konstatovat, že jeho odstranění není s ohledem na srozumitelnost a kohezi textu nutné. V rozboru pořízených audionahrávek jsme nezaznamenali slovní přízvuk na slabičné předložce, tedy v souladu s českou výslovností, ale na první slabice dvojslabičného slova, tedy ve shodě s polštinou, a to i ve slovech cizího původu (u nichž se polská norma odkloňuje od přízvuku paroxytonického; srov. Hůrková, 1995, 37-40; Damborský, 1997, 82).

Za další znak mezijazykové interference může být považována nerealizace délky vokálů, která je příznačná jak pro polštinu, tak pro těšínský nářeční kód (nebo pro mluvené projevy na severu Moravy a ve Slezsku obecně), a která je v rozporu se spisovnou češtinou a je vnímána jako odchylka od výslovnostní normy.⁸ Nerozlišování délky má, jak známo, často vliv na lexikální a mluvnický význam (*česky – český, kupuji – kupují, hranici – hranicí*), avšak ten většinou vyplývá z kontextu. Z řady zaznamenaných příkladů vybíráme (bez dalšího komentáře) jen nejfrekventovanější, např. zkracování *é, ú* a zejména *í* v nepřízvučných slabikách, což je jev běžný i v mluvené češtině (viz Hůrková, 1995, 19-20), srov.:

---

⁷ Vzhledem k tomu, že získat dostatečně obsáhlý materiál v podobě nahrávek mluveného projevu v českém jazyce by bylo u studentů polských škol značně obtížné, navštívili jsme mluvčí přímo v hodinách českého jazyka. Nahrávky byly pořizovány, aniž by rušily výuku, a to během našeho neformálního setkání s několikačlennými skupinkami studentů ve třídách na půdě školy bez přítomnosti pedagogických pracovníků. Audionahrávky jsou tak zčásti monologem informátorů, zčásti dialogem s nahrávajícím (ve výjimečných případech také dialogem mezi jednotlivými žáky). Nahrávky představují neoficiální typ komunikační situace. Naší snahou bylo navodit situační prostředí neformálního interpersonálního charakteru a nahrát výpovědi spontánní, bezprostřední a přirozené (bez předěšlé přípravy). Otázkou ovšem zůstává přinejmenším „podvědomý“ vliv školního prostředí a míra jisté sebekontroly při vyjadřování v rozhovoru s neznámou osobou.

⁸ Jak uvádí Lotko (1981, 21) kvantita samohlásek v češtině zastává funkci slovtvornou a tvarotvornou nebo bývá doprovodným rysem některých skupin slov a gramatických tvarů.

- 'a *tí k'ěři to rozumi / tag mluvime 'i tím našim nářečim / 'ale / 'ti kteří ne tag musime mluvit teda jejich a / česki, podobně také: vim, nevím, mislim, mluvím, libi, nesmím, fandím, cítím,*
- *to je a využívání volného času, podobně také: sportovní, neňi, zamjestnaňi, zahraničňi, zakladňi,*
- *ještě vždycky říkat ten povjed'el to 'a ten povjed'el to, podobně také: nemůžeme, přístup, přispusobit,*
- *ktere nejdou 'aňi do českého aňi do polského, podobně také: českemu, polskemu.*

Kromě krácení dlouhých samohlásek jsme se setkali také s dalším prozodickým jevem, bezprostředně nesouvisejícím s mezijazykovou interferencí, a to s nepodstatným dlužením poslední slabiky slova před pauzou, jež provází stoupavá větná intonace (antikadence). Ta je obecně příznačná pro otázky zjišťovací (typ věty tázací) a následuje po sníženém tónu přízvučné slabiky slova, na kterém je větý přízvuk (Hůrková, 1995, 45), nicméně v našem materiálu se objevovala také ve větách oznamovacích. Souvisí to pravděpodobně s charakterem mluveného projevu – nedostatkem času na přípravu a slabší větnou perspektivou. Příklady:

- 'asi jo / bo tag vic a vic českých slof se objevuje f tom nářeči žé ↑,
- my mame faráře jako polaka / 'u nas ↑ / 'asi tag / gdyš je polska mša tag muvi polski / gdyš česká tak česki,
- třebas ja sem s řešina tagže moje rod'ina mluvi vic polski ↑ / neš / ja nevím s jablunková ↑.

Rozdíly mezi češtinou a polštinou (nářečím) spočívají také v rozlišování y a i. Zatímco ve spisovné češtině oba vokály splynuly do *i*, norma polštiny i těšínského (slezského) nářečí rozdíl mezi *y* a *i* v mluvené formě jazyka respektuje (např. *bić – być, znali – znaty*). Následuje-li navíc samohláska *i* po souhláskách, dochází k jejich měkčení (srov. dále). Přes značnou schopnost rozlišovat vysoký přední tvrdý vokál *y* a vysoký přední měkký vokál *i* ve výslovnosti se však mluvčí mnohdy nevyvarují pravopisných chyb uvedených samohlásek, zejména u slov přejatých (srov. dále). Přítomnost těchto pravopisných odchylek vysvětluje obecně slabší jazykovou kompetenci či nedostatečnými řečovými zkušenostmi, příp. interferencí z polštiny. Nutno také zdůraznit, že polská hláska *y* není totožná s nářeční, které informátoři dávají mnohdy přednost. Srov.:

- ... 'inym kfuli tymu,
- nářečim / po našymu,
- tagže ty napisy tady by mjeli byt / si myslim,
- my dycki byli zvyhodněni.

K dalšímu zaznamenanému jevu patří používání ve výslovnosti tvrdého *ł* a měkkého *ł̣*. Spisovná polština rozlišuje výslovnost konsonantu *ł* v několika variantách (pro které platí další zásady, např. v pozici před příslušnými samohláskami

nebo v souhláskových skupinách): artikulovaného jako tvrdé *l* (vyslovovaného jako zaokrouhlené *u*, anebo pouze jako tvrdé), *l* neutrální, *l̥* měkčené (v pozici před samohláskou *i*). Výslovnostní norma spisovného českého jazyka připouští výslovnost pouze jediné souhlásky, tzv. středního *l* (Lubaš – Urbańczyk, 1990, 19-21; Hůrková, 1995, 23). Některá nářečí, včetně těšínského subdialektu, artikulaci uvedeného tvrdého a měkkého *l* rozlišují také. V mluvených českých textech jsme zaznamenali měkčenou výslovnost *-li-*, a to i v případech, v nichž se měkká výslovnost neočekává ani v polštině, a dále pro češtinu naprosto cizí výslovnost *l̥*, přičemž ve většině případů k tomu docházelo u slov znějících v polštině a v nářečí podobně, srov.:

- ... *polítologije*,
- 'a pag zme se pohadali /, do toho zapojili třeba, podobně také: *robili*,
- *teš každý překlad je 'inšy že*, podobně také: *například, stova, škola*,
- *tag to by bylo*,
- *jag bych tam muił po česku*.

Jak jsme již naznačili výše, způsob artikulace hlásek *č*, *š*, *ž* v polštině a v češtině spočívá v odlišné kvalitě: hlásky psané pomocí spřežek *cz*, *sz* a grafému *ż*, jsou v polštině souhláskami foneticky tvrdými (v opozici k měkkým *ć*, *ś*, *ź*), i když samozřejmě taky alveolárními. Doklad o odlišné akustické povaze těchto hlásek v polském a českém jazykovém systému nalezneme také ve srovnání ortografických pravidel, srov. polský pravopis skupin *-czy-*, *-szy-*, *-ży-*⁹ a český *-či-*, *-ši-*, *-ži-*. S uvedenou artikulací vlivem polského jazyka (tudíž interferenční povahy) jsme se setkali v několika případech a snažili jsme se ji zachytit, ačkoliv v transkribované podobě je to problematické. Srov.:

- *jednou mame česke předmjoty*,
- *po našymu*,
- *problem je f tym že / sou kačyńscy*,
- ...*třeba čytanka*.

Pro analyzované české mluvené texty je do značné míry příznačná také zmíněná progresivní znělostní asimilace, a to konkrétně ve skupinách s retozubnou souhláskou *v*, tedy *-kv-*, *-sv-*, *-tv-*. Neznělá výslovnost této souhlásky je na rozdíl od češtiny v polštině nejen možná, ale dokonce je tam běžnější než výslovnost typu *-tv-* (zcela běžná je pak ve slezském nářečí). Proto také tento způsob výslovnosti považujeme u dvojjazyčných osob za interferenční, srov.:

- ...*kfuli tomu*,
- *była teš jako toho přesfjetčeňa*, podobně také: *sfoji*,

---

⁹ Vyjma některých případů fonetického přizpůsobení pravopisu slov přejatých nebo slov cizího původu (často vlastních jmen), např. *czikagowski* (= *chicagowski*), *czip* (= *chip*), *Ho Szi Min* (= *Ho Chi Minh*), *szintoizm*, *żigolo*, *Žižka* apod.

- *to bylo* ^{vš} *dycky spiš polske słownictfo*, podobně také jiná zcela přejatá slova: *škólnictfi, obywatelstfo*.

Určitá rozkolísanost ve výslovnosti informátorů se projevuje také v případech souhlásek v pozici před nepárovými (jedinečnými), tedy před *m, n, ň, j, l, r*. K nenormativní artikulaci (mající místy za následek změnu významu slova) dochází jak uvnitř slova, tak na mezislovním předělu. Tato rozkolísanost se v analyzovaných textech projevuje především před koncovkou 1. os. plurálu rozkazovacího způsobu *-me*, dále ve tvaru *jsme (sme/zme)* v kombinaci předložek *k, s* před znělým souhláskovým začátkem slova (Hůrková, 1995, 28-29, 34-35). Zmíněné jevy souvisejí jednak s mluveností obecně, jednak s vlivem situace v polštině, resp. nářečí. Např.:

- *tag mluvime 'i řim našim nařečim / 'ale / ři kteří ne tag musime mluvit teda jejich a / řeski*, podobně také: *tag muvi, tag ma, tag mje, jag mluvi, tag mluf, tag napúl, jag nam*,
- *gdyř uř tag jednou za rok*, podobně také: *tag ja myřim, tag je to, kolig jazyku, tag jako, tag jednoznačne, kolig je hod'in*,
- *'a zme nevjeđeli, jestli zme vic polaci nebo řeři*, podobně také: *tag my zme, zme z ři hodne f kontaktu, 'a pag zme se pohadaři*.

Vyjma uvedených, poměrně snadno zařaditelných jevů ze zvukové roviny jazyka se lze na českém Těšínsku setkat také s dalšími hláskoslovnými jevy interferenční povahy. Jedním z nich je mj. měkká výslovnost skupin *-di-*, *-ti-*, *-ni-* u výrazů cizího původu (hlavně skupiny *-ni-*). Informátoři nevyslovovali uvedené skupiny podle českého úzu (ale také normy), tedy tvrdě, nýbrž měkce, shodně s pravidly polskými (srov. také rozlišování výslovnosti *i* a *y*), např.:

- *spiř miňimalři kontakty, miňimalře, jako na taki ty 'obory jakři techřiř / techřiřicki jakři*.

Jiným jevem příznačným pro zkoumané mluvené texty je měkká výslovnost velár. Jedná se o vliv polské artikulace, kdy ve skupinách *-ki-*, *-gi-* (případně také *-chí-*) dochází k měkčení. Např.:

-... *jako na tak ři ty 'obory...*, *ty přřmačk ři 'a tak, jednak tam sou ty novink ři ze řoubyznyసు, 'a je tu polsk ři gimpel no, ... na pedagog řike, no 'a je to jako mağ isterske nebo bakalařske*.

Shrneme-li dosavadní zjištění, můžeme konstatovat, že interference v mluveném jazyce vyplývá ze skutečnosti, že během individuální produkce textu (o níž jde v našem případě především) jsou artikulační orgány dvojjazyčného mluvčího mnohdy nastaveny na jazyk L1, zatímco v dané promluvě jde o jazyk L2. Zároveň při poslechu nejsou akustická „čidla“ uživatele obou jazyků schopna zachytit všechny hlásky jazyka L2, pokud nejsou zároveň přítomny v systému jazyka L1. Ve zvukové rovině jazyka se interferenční (transferenční) procesy dotýkají jednak výslovnosti jednotlivých samohlásek a souhlásek, jednak jejich skupin. Projevují

se zde specifika polské i nářeční artikulace a patrný je také vliv běžně mluveného českého jazyka.

Poznámka k použitému způsobu transkripce:

Při transkripci přepisujeme bez ohledu na pravopis jen ty hlásky, které byly skutečně vysloveny. Pro jednu hlásku užíváme vždy jednoho a téhož znaku. Nerozlišujeme velká a malá písmena a nepoužíváme žádné interpunkční znaky. Obecná i jednotlivá pravidla pro přepis mluvených textů byla upravena na základě pravidel, publikovaných B. Hálou a V. Vážným v r. 1943 ve Věstníku České akademie věd a umění (roč. II, č. 1, s. 63–68), a to se zřetelem na charakteristické rysy prostředí, v němž byly nahrávky pořizovány (srov. Jandová, 2006, 99–100). Ačkoli nezachováváme zcela standardní fonetický přepis (např. znělých afrikát), věříme, že jednotlivá označení budou čitelná a srozumitelná.

Literatura:

- BOGOCZOVÁ, I.: K fungování česko-polské dvojazyčnosti na Těšínsku v České republice. In: *Bilingvizmus. Minulost, přítomnost a budoucnost*. Bratislava 2002, 91–99.
- DAMBORSKÝ, J.: Interferencja w zakresie modulacji mowy. In: *Interferencja w językach i dialektach słowiańskich*. Łódź 1997, 81–86.
- FERGUSON, C. A.: Diglosia. In: *Antológia bilingvizmu*. Bratislava 2004, 101–113.
- HEINZOVÁ, K.: Sociologické, lingvistické, metodologické a pedagogické aspekty bilingvismu, semilingvismu a diglosie. In: *Sborník výzkumných prací ÚMSP, 4*. Karviná 1999, 292–296.
- HŮRKOVÁ, J.: *Česká výslovnostní norma*. Praha 1995.
- JANDOVÁ, E.: *Morfologicko-syntaktické prostředky deagentizace v mluvených projevech polsko-českého smíšeného pruhu*. Ostrava 2006.
- LABOCHA, J.: *Polsko-czeskie pogranicze na Śląsku Cieszyńskim: zagadnienia językowe*. Kraków 1997.
- LEHISTEOVÁ, I.: Pojem interferencie. In: *Antológia bilingvizmu*. Bratislava 2004, 82–98.
- LOTKO, E.: *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc 1981.
- LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filologu*. Olomouc 1998.
- LUBAŚ, W. – URBAŃCZYK, S.: *Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej*. Warszawa 1990.
- PÖSINGEROVÁ, K.: *Problematika negativních transferů při výuce polského jazyka*. Praha 2001.
- ŽYDEK-BEDNARCZUK, U.: Interferencja językowa w śląskich rozmowach potocznych. *Język a Kultura (Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych)*, 1992, VII, 117–127.